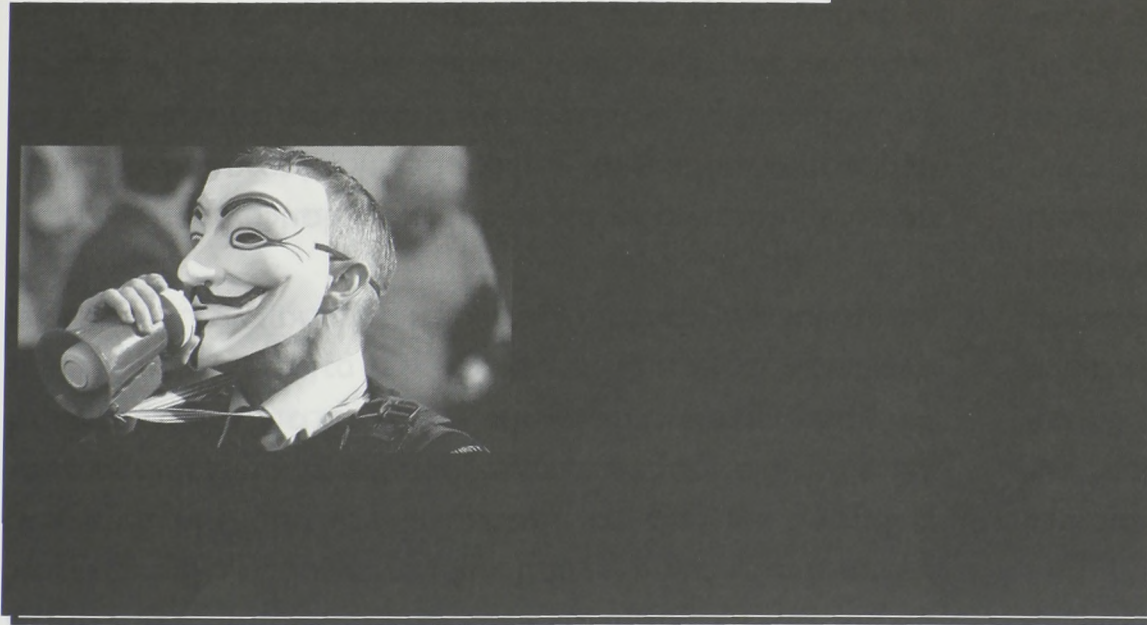

Η ΠΑΛΗ ΤΩΝ ΤΑΞΕΩΝ ΔΕΝ ΕΧΕΙ ΠΕΘΑΝΕΙ!

THOMAS PIKETTY, συνέντευξη στην Blandine Grosjean

Ο Τομά Πικετί είναι ιστορικός και οικονομολόγος, καθηγητής στην Οικονομική Σχολή του Παρισιού. Οι έρευνές του επικεντρώνονται σε ζητήματα αναδιανομής του εισοδήματος, ανισοτήτων και φορολογίας. Τελευταίο του βιβλίο (που συνέγραψε με τους Camille Landais και Emmanuel Saez) είναι το *Pour une révolution fiscale* (2011). Στα ελληνικά κυκλοφορεί το βιβλίο του Η οικονομία των ανισοτήτων, μτφρ. Ελίζα Παπαδάκη (2007). Ο Πικετί είναι διανοούμενος που βρίσκεται κοντά στο γαλλικό Σοσιαλιστικό Κόμμα.

Μπλαντίν Γκροζάν: Ισχυρίζεστε ότι η ταξική πάλη δεν έχει πεθάνει. Θα μπορούσατε να κατηγορηθείτε ότι ονειρεύεστε έναν παλιό και ξεπερασμένο πόλεμο...

Τομά Πικετί: Προσπαθώ να κατανοήσω αυτό που έχει πραγματικά αλλάξει στη δομή των κοινωνικών τάξεων –και οι «κοινωνικές τάξεις» δεν είναι απλώς παχιά λόγια– από τον 19ο αιώνα, σημείο εκκίνησης του βιομηχανικού καπιταλισμού και απαρχή των μεγάλων τραυμάτων όσον αφορά τις ανισότητες.

Σήμερα έχουμε μια ταξική δομή που εξακολουθεί να είναι ελαφρώς πιο αξιοκρατική, περισσότερο βασισμένη στην ατομική ελευθερία και τη δικαιοσύνη απ' ό,τι στους συγγενικούς δεσμούς. Ωστόσο, όσον αφορά τη μεγάλη ελπίδα της αξιοκρατίας, στην οποία και στηρίζονται οι δημοκρατικές κοινωνίες μας, οι μετασχηματισμοί ήταν συχνά πιο περιορισμένοι απ' ό,τι φανταζόμαστε.

Πάνω απ' όλα, είμαστε σήμερα μάρτυρες μιας πραγματικής οπισθοδρόμησης. Τα προνόμια εκ της καταγωγής και οι κληρονομημένες περιουσίες ανταγωνίζονται με το ανθρώπινο κεφάλαιο και την αξία του καθενός. Πρόκειται για ένα είδος βίαιης ανισότητας, την οποία θεωρούσαμε ξεπερασμένη. Θεωρώ πιο πιθανή μια επιστροφή

σε ταξικές δομές πλησιέστερες σε αυτές του 19ου αιώνα παρά σε αυτές των «ένδοξης τριακονταετίας».²

Μπλαντίν Γκροζάν: Έχετε υποστηρίξει ότι η λεγόμενη «πάλη των γενεών» κρύβει δομικές ανισότητες.

Τομά Πικετί: Είμαστε εγκλωβισμένοι σε μια αφελή πίστη στην πρόοδο, που χρονολογείται από την ένδοξη τριακονταετία, όταν πιστεύαμε ότι με τρόπο φυσικό και αυθόρμητο η οικονομική μεγέθυνση και ανάπτυξη θα οδηγούσαν σε μια κοινωνία όλο και περισσότερο αξιοκρατική. Η πίστη αυτή εδραζόταν σε δύο πεποιθήσεις που ενισχύουν η μία την άλλη:

Καταρχάς, η πίστη στο ανθρώπινο κεφάλαιο, το οποίο θα αντικαθιστούσε το χρηματιστικό κεφάλαιο και την ακίνητη περιουσία. Χονδρικά, χάρη στην τεχνική ορθολογικότητα, το ικανό στέλεχος θα έπαιρνε τη θέση του κοιλάρα μετόχου και του αργόσχολου εισοδηματία που ζούσαν έχοντας κληρονομήσει μια περιουσία χωρίς να κάνουν τίποτε. Η πρώτη αυτή πεποίθηση αποδείχθηκε σε μεγάλο βαθμό κίβδηλη.

Η άλλη πεποίθηση είναι απολύτως κίβδηλη. Δηλαδή, ότι ο πόλεμος των γενεών θα αντικαθιστούσε τον πόλεμο των τάξεων. Σε μια κοινωνία με όλο και μεγαλύτερο προσδόκιμο ζωής, οι άνθρωποι θα συσώρευαν πλούτο όχι για να δημιουργούν καπιταλιστικές δυναστείες και να επιτρέπουν στην οικογένειά τους να ζει χωρίς να εργάζεται, αλλά απλώς για τα γεράματά τους. Η ανισότητα στην περιουσία δεν θα ήταν πλέον μια ταξική ανισότητα, αλλά μια ανισότητα στον βίο του καθενός, καθώς όλοι θα ήταν διαδοχικά, εναλλάξ, και εργαζόμενοι και καπιταλιστές. Πρόκειται για ένα εξαιρετικά καθησυχαστικό μοντέλο. Δηλαδή, ας κάνουμε υπομονή και ας δώσουμε προσοχή μονάχα στις ανισότητες της εργασίας, που είναι πιο εύκολα διαχειρίσιμες σε συμβολικό επίπεδο.

Άνιση πρόσβαση στις σπουδές

Πάνω από ένας στους τέσσερις (δωρεάν) εγγεγραμμένους στο γαλλικό πανεπιστήμιο είναι παιδιά υπαλλήλων και εργατών. Ωστόσο, σε μεταπτυχιακό επίπεδο, το ποσοστό τους δεν ξεπερνά το 18% και σε διδακτορικό επίπεδο το 12%. Το ποσοστό τους είναι 6% στις σχολές μηχανικών και 2% στις εμπορικές σχολές, τη στιγμή που αποτελούν το 21% των πτυχιούχων. Αντίθετα, υπερεκπροσωπούνται στην Ανώτερη Τεχνική Εκπαίδευση (BTS), στα Πανεπιστημιακά Τεχνολογικά Ινστιτούτα (IUT) και στις σχολές λογιστών (Πηγή: *Alternatives Économiques*, τχ. 88 εκτός σειράς, πρώτο τρίμηνο 2011).

Μπλαντίν Γκροζάν: Τι έχει αλλάξει;

Τομά Πικετί: Εάν δούμε την κατανομή του εθνικού εισοδήματος σε σχέση με τον 19ο αιώνα, το μερίδιο που αντιστοιχεί στην εργασία δεν έχει αυξηθεί σημαντικά. Την εποχή του Μπαλζάκ, τα καθαρά εισοδήματα του κεφα-

λαίου (γαιοπρόσοδοι, τόκοι και μερίσματα που βασίζονται αποκλειστικά σε περιουσία) αποτελούσαν το 35%, ίσως το 40%. Σήμερα, κυμαίνονται μεταξύ 25% και 30%. Αυτό φυσικά δείχνει μια διαφοροποίηση.

Αρκεί όμως αυτό για να αλλάξει η κοινωνία; Όχι, είμαστε πάντοτε κοντά στα δύο τρίτα έναντι του ενός τρίτου. Και τα εισοδήματα από περιουσία έχουν κατά πολύ αυξηθεί τα τελευταία χρόνια. Στη δεκαετία του 1950, δεν αποτελούσαν παρά το 15% του εθνικού εισοδήματος. Χρειάστηκε πολύς χρόνος για να επουλωθούν τα τραύματα των δύο παγκοσμίων πολέμων. Χρειάστηκε να περιμένουμε τη δεκαετία 1990-2000 για να ξαναβρούμε τα επίπεδα της χρηματιστικής και περιουσιακής (σε ακίνητα) κεφαλαιοποίησης του 1914.

Μπλαντίν Γκροζάν: Τι συνέβη;

Τομά Πικετί: Με το τέλος των δύο παγκοσμίων πολέμων, τα περιουσιακά στοιχεία είχαν κλονιστεί σημαντικά (λόγω της κρίσης της δεκαετίας του 1930), ο κλονισμός όμως ήταν κυρίως πολιτικός. Οι κάτοχοι περιουσίας θεωρήθηκαν υπεύθυνοι για την κατάρρευση του συστήματος στη δεκαετία του 1930. Και υπήρχε πραγματικά η επιθυμία να αποσπαστεί ο έλεγχος του καπιταλιστικού συστήματος από τα χέρια της ατομικής ιδιοκτησίας. Αυτό δημιούργησε έναν αρκετά βαθύ μετασχηματισμό του συστήματος, εν μέρει όμως παροδικό. Στην Ευρώπη, αυτό αντιστοιχούσε σε έναν καπιταλισμό της ανασυγκρότησης.

Μπλαντίν Γκροζάν: Θεωρείτε ότι ο κύκλος αυτός έχει κλείσει;

Τομά Πικετί: Ναι, ακόμα και αν το αμφισβητήσουν οι γενιές των «ένδοξων τριάντα», οι οποίες σύντομα θα αποσυρθούν και από το προσκήνιο και από την τάξη του λόγου ή από την ανάλυση της κοινωνίας. Οι γενιές αυτές έχουν την αίσθηση ότι είναι αυτοδημιούργητες και ότι πολύ λίγα κληρονόμησαν. Αυτό είναι μια πραγματικότητα, καθώς μεγάλο μέρος των κληρονομημένων περιουσιών καταστράφηκε.

Για τις γενιές που γεννήθηκαν από το 1960-1970 και μετά, ο κόσμος είναι πολύ διαφορετικός. Εάν δεν υπάρχει οικογενειακή κληρονομιά, εάν διαθέτεις απλώς τα εισοδήματα από την εργασία σου, τότε είναι πολύ πιθανό να παραμείνεις ενοικιαστής για όλη σου τη ζωή και να βρεθείς να πληρώνεις ενοίκια στα παιδιά των ιδιοκτητών.

Μπλαντίν Γκροζάν: Θα υπάρχουν, συνεπώς, δύο κοινωνικές τάξεις: όσοι κληρονομούν και όσοι δεν έχουν τίποτα.

Τομά Πικετί: Σε γενικές γραμμές, ο μισός πληθυσμός δεν κληρονομεί τίποτα ή σχεδόν τίποτα, το υψηλότερο 10% κληρονομεί από 500.000 ευρώ και πάνω. Και το ενδιάμεσο 40% κληρονομεί κατά μέσο όρο 100.000 ευρώ.

Η διαφορά με την ένδοξη τριακονταετία είναι ότι το συνολικό μέγεθος των κληρονομούμενων περιουσιακών στοιχείων έχει αυξηθεί σημαντικά συγκρινόμενο με τα εισοδήματα από την εργασία. Πρέπει να θυμόμαστε ότι μια ζωή με τον κατώτατο μισθό σημαίνει συνολικά 500.000 ευρώ.

Είχαμε θεωρήσει κάποια στιγμή πως η διάσταση της κληρονομιάς είχε εξαφανιστεί τελείως, πιστέψαμε ότι μπορούσαμε να δούμε τις ανισότητες στον κόσμο ως αποκλειστικά μισθολογικές και επαγγελματικές. Λέγαμε: ναι, υπάρχουν ανισότητες, αλλά μάλλον όχι ανησυχητικές, κάπως σαν την «Αλίκη στη χώρα των θαυμάτων». Κατά βάθος, όλος ο κόσμος συμφωνούσε, ακόμα και το Κομμουνιστικό Κόμμα: χρειάζονται στελέχη για να διευθύνουν τους εργάτες, και είναι λογικό να πληρώνονται τα τριπλάσια. Δεν είναι τόσο βίαιο, δεν θυμίζει πάλη των τάξεων.

Μπλαντίν Γκροζάν: *Ως προς τι είναι πιο βίαιη η διάσταση της κληρονομιάς;*

Περιουσίες

Το 1913, στο πλουσιότερο 1% των Γάλλων αντιστοιχούσε το 53% της συνολικής κληρονομημένης περιουσίας. Το 1984 δεν αντιστοιχούσε πάνω από το 20%, όμως το 2010 το ποσοστό ανήλθε πάλι στο 24%. Το πλουσιότερο 10% κατέχει το 62% της συνολικής περιουσίας (Πηγή: RevolutionFiscale.fr και Insee).

Τομά Πικετί: Υπάρχει η ισότητα του δικαιώματος ψήφου και η πραγματικότητα των κοινωνικών και οικονομικών ανισοτήτων. Αλλά αυτές οι ανισότητες θεωρείται ότι θεμελιώνονται στη δικαιοσύνη, στο κοινό όφελος και την προσωπική αξία.

Το άρθρο I της Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου λέει ότι οι κοινωνικές διακρίσεις δεν μπορούν παρά να στηρίζονται στο κοινωνικό όφελος: σύμφωνοι, υπάρχουν ανισότητες, αλλά είναι θεμελιωμένες στην προσωπική εργασία. Αυτό καθιστά τις ανισότητες ανεκτές σε μια δημοκρατία.

Κανείς όμως δεν έχει ανάγκη έναν σπιτονοικοκύρη για να του πληρώνει το νοίκι, μπορούμε να είμαστε οι ίδιοι ιδιοκτήτες, είναι μια πολύ διαφορετική λογική. Ποιο το όφελος να έχουμε μια Λιλιάν Μπετανκούρ να εισπράττει μερίσματα; Γνωρίζουμε καλά ότι η L'Oréal στον παγκόσμιο ανταγωνισμό μπορεί να κάνει και χωρίς τη Λιλιάν Μπετανκούρ (Σ.τ.μ.: κληρονόμος και μεγαλομέτοχος της L'Oréal, που εμπλέκεται σε μια σειρά σκάνδαλα)· και εδώ βρίσκεται το πιο ενοχλητικό σημείο στην ανάλυση της προσωπικής αξίας. Θα θέλαμε τη διατήρηση αυτής της αξιοκρατικής ψευδαίσθησης, όχι μόνο για τη βάση αλλά και για την κορυφή των εισοδημάτων. Ωστόσο, η κυρία Μπετανκούρ, τίποτα δεν έχει επινοήσει η ίδια.

Μπλαντίν Γκροζάν: *Κάποιοι μιλούν για την επιστροφή μιας κοινωνίας εισοδηματιών. Υπερβάλλουν;*

Τομά Πικετί: Εάν δεν υπάρχει φορολογία, τότε επανερχόμαστε αναπόφευκτα σε μια κοινωνία εισοδηματιών. Σε παγκόσμιο επίπεδο, η περιουσία των εκατομμυριούχων αυξάνεται κατά 6 έως 7% ετησίως. Εάν αυτό συνεχιστεί, και με μια οικονομική ανάπτυξη της τάξης του 1%, πέφτουμε σε τοίχο.

Η πίστη στην αρμονική ανάπτυξη του καπιταλισμού, που διαδόθηκε από την οικονομική επιστήμη του 19ου αιώνα, δεν είναι παρά η αντίληψη μιας πορείας ισορροπημένης μεγέθυνσης, όπου όλα αυξάνονται με τον ίδιο ρυθμό: οι μισθοί, οι περιουσίες, τα κέρδη. Δεν έχουμε δηλαδή, παρά να τα αφήσουμε ελεύθερα.

Επανερχόμαστε στην αμφισβήτηση της πολιτικής οικονομίας του 19ου αιώνα που έγινε με τον Μαρξ ή νωρίτερα με τον Ρικάρντο. Αυτοί έβλεπαν την εξέλιξη μακροπρόθεσμα (ο Ρικάρντο μελετούσε τη γαιοπρόσοδο, εμείς μπορούμε να δούμε την αξία των ακινήτων· ο Μαρξ μελετούσε τα βιομηχανικά κέρδη, εμείς μπορούμε να δούμε τα stock-options) και προσπαθούσαν να τη φανταστούν σε βάθος χρόνου. Και έπεφταν κι αυτοί σε τοίχο, βλέποντας τις κοινωνικές τάξεις να είναι όλο και πιο ανταγωνιστικές.

Δεν ισχυρίζομαι ότι είχαν σε όλα δίκιο, αλλά έθεταν τα σωστά ερωτήματα. Και σήμερα η ερώτηση είναι η εξής: ποιος ο λόγος να είμαστε αισιόδοξοι, εάν δεν έχουμε δημοκρατικούς θεσμούς αρκετά ισχυρούς προκειμένου, κυρίως μέσω της φορολογίας, να ανακτήσουμε τον έλεγχο αυτού του κληρονομικού καπιταλισμού που έχει αποχαλινωθεί εντελώς; Εάν δεν αντιδράσουμε, τότε είναι πολύ σοβαρός ο κίνδυνος να διευρυνθούν οι αποκλίσεις ανάμεσα στις κοινωνικές ομάδες.

Μπλαντίν Γκροζάν: *Θεωρείτε ότι το αίσθημα αδικίας έχει οξυνθεί στη σημερινή κοινωνία;*

Τομά Πικετί: Υπάρχει ένα πολύ έντονο αίσθημα αδικίας αναφορικά με την αναδιανομή του πλούτου, και την ίδια στιγμή μια δυσκολία να περάσουμε σε πολιτικές μάχες που θα δώσουν λύσεις... Υπάρχει επιπλέον ένα έντονο αίσθημα παραίτησης μπροστά στην παγκοσμιοποίηση.

Το επίπεδο δημοκρατικής κυριαρχίας δεν έχει εξελιχθεί, αλλά η πραγματικότητα των οικονομικών και ανθρωπινων σχέσεων και ανταλλαγών έχει παγκοσμιοποιηθεί. Αυτή η αντίφαση δημιουργεί ένα αίσθημα αδυναμίας της πολιτικής.

Μπλαντίν Γκροζάν: *Κάνετε λόγο για την αναγκαιότητα μιας «φορολογικής επανάστασης», ενώ το Σοσιαλιστικό Κόμμα, στο οποίο είστε κοντά, μιλά για «μεταρρύθμιση».*

Τομά Πικετί: Η προοδευτική φορολογία είναι τέκνο των πολέμων, του χάους, της βίας, των συγκρούσεων, όχι ενός έλλογου δημοκρατικού διαλόγου. Το καθολικό δικαί-

ωμα ψήφου είχε καθιερωθεί πριν το 1914, αλλά δεν είχαμε καταφέρει να επιβάλουμε φόρο εισοδήματος. Ο φόρος αυτός ψηφίστηκε στις 15 Ιουλίου 1914 όχι για να χρηματοδοτηθεί η κοινωνική πρόοδος, αλλά γιατί είχαμε ανάγκη από φορολογικά έσοδα για τη διεξαγωγή του πολέμου. Ωστόσο, παραμένω αισιόδοξος και ονειρεύομαι πάντοτε μια έλλογη και ειρηνική υπέρβαση του καπιταλισμού.

Μπλαντίν Γκροζάν: Η πάλη των τάξεων διεξάγεται επίσης από πάνω προς τα κάτω. Γίνεται λόγος για την «κουλτούρα της φτώχειας», για «κοινωνικό καρκίνο». Πρόκειται για ένα επιφαινόμενο;

Τομά Πικετί: Διαβλέπω έναν σοβαρότατο κίνδυνο «απόσχισης», όχι πια οικονομικής αλλά πνευματικής και πολιτισμικής, μιας κάποιας ελίτ. Εξεπλάγην το 2007 με τον νόμο Τεπά και τις συζητήσεις για τη μεταρρύθμιση στον φόρο κληρονομιάς. Η Κριστίν Λαγκάρντ, τότε υπουργός

Οικονομικών, εξηγούσε ότι κάτι τέτοιο θα επέτρεπε σε μια οικογένεια να μεταβιβάσει σε κάποιο μέλος της ένα εκατομμύριο ευρώ χωρίς να φορολογηθεί. Δεν λάμβανε υπόψη της ότι αναφερόταν σε μια πολύ μικρή ομάδα ανθρώπων, που σίγουρα περιλαμβάνει πολλούς από τους φίλους της, ωστόσο αποτελεί οικτρή μειοψηφία στη Γαλλία.

Είναι πρωτοφανές που στη Γαλλία εμφανίζεται αυτή η ρήξη με την πραγματικότητα στον δημόσιο και πολιτικό λόγο. Ο κίνδυνος μιας «απόσχισης» υπάρχει και εκεί.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

- 1 Σ.τ.μ.: Thomas Piketty, «La lutte des classes n'est pas morte», Rue89 15 (Νοέμ. 2011), <http://www.rue89.com/rue89-eco/2011/11/08/>.
- 2 Σ.τ.μ.: πρόκειται για την περίοδο της μεταπολεμικής ανάπτυξης και οικοδόμησης του κοινωνικού κράτους, χονδρικά μεταξύ 1945-1975.

νέες κυκλοφορίες από τις εκδόσεις ποταμός

ΗΛΙΑΣ ΚΑΤΣΟΥΛΗΣ

Η ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Χρηματοπιστωτικός καπιταλισμός και «νέα» παγκοσμιοποίηση

ποταμός

ΦΟΥΛΑ ΠΙΣΠΙΡΙΓΚΟΥ

Το ημερολόγιο του «Κίμωνος»

